

This is a self-archived version of the original publication.

The self-archived version is a final draft of the original publication.

To cite this, use the original publication:

Uusitalo, I. & Virjonen, K. 2022. Tarvitaan entistä tietoisempaa ammattietiikkaa ja arvojohtamista. Talk-verkkolehti, HYVE / Health and Well-being 30.10.2022.

Link to the original publication: <https://talk.turkuamk.fi/hyve/tarvitaan-entista-tietoisempaa-ammattietiikkaa-ja-arvojohtamista/>

All material supplied via Turku UAS self-archived publications collection in Theseus repository is protected by copyright laws. Use of all or part of any of the repository collections is permitted only for personal non-commercial, research or educational purposes in digital and print form. You must obtain permission for any other use.

Tarvitaan entistä tietoisempaa ammattietiikkaa ja arvojohtamista

30.10.2022

Kirjoittajat

Ilkka Uusitalo KT, työnohjaaja, lehtori, Turun ammattikorkeakoulu

Kaija Virjonen TtM, lehtori emerita

Etiikka määritellään systemaattiseksi yritykseksi pyrkiä ymmärtämään moraalikäsitteitä; sitä, mikä on oikein ja väärin tai hyvää ja paha. Etiikan ja samalla myös reilun ja oikeamielisen kohtelun korostuminen kaikessa toiminnassa perustuu arvovalintaan. Arvoja voidaan valita ja arvoja voidaan opettaa.

Sosiaali- ja terveysalalla ammatillisiin tilanteisiin liittyy paljon eettisiä näkökohtia. Etiikan katsotaan olevan vahvasti osa ammatillista vuorovaikutusta, joka on läsnä arkisissa työtilanteissa esimerkiksi puhetapoina, ennako-oletuksina, ristiriitoina ja ratkaisuina.

Eettinen työskentelytapa tai sen puute näkyy jokaisessa kohtaamisessa, asiakastilanteessa tai esimerkiksi työyhteisön sisäisessä keskustelussa. Siksi on tärkeää, että eettistä keskustelua käydään ja sitä opitaan käymään työyhteisöissä luontevasti.

Hyvinvointialojen koulutuksessa keskusteluilla ja yhteisillä pohdinnoilla syvennetään eettistä osaamista. Tähän tarvitaan myös esihenkilöiden ja opettajien kykyä johtaa eettistä dialogia. Eettinen johtaminen on kiinteä osa kaikkea johtamistoimintaa. Johtamisella on iso merkitys koko työyhteisön eettisyydelle ja hyvinvoinnille.

Eettinen osaaminen voi rakentua ammatillisessa koulutuksessa

Ammattikorkeakoulujen sosiaali- ja terveysalan koulutusten opetussuunnitelmia on hyvä tarkastella eettisen osaamisen näkökulmasta. Etiikan opetus on koulutuksissa joko käsitelty omana opintokokonaisuutena tai sisällytetty muihin opintokokonaisuuksiin. Kun sisällytetään etiikan opetus osaksi muuta, kansallinen ja kansainvälinen vertailu etiikan opetuksen laajuudesta heikkenee. Opiskelijoiden etiikan perusilmiöiden ja luonteen ymmärtäminen saattaa vaikeutua. Se taas voi heikentää eettisten erityistilanteiden ymmärtämistä.

Kuva: Pixabay

Eettinen osaaminen on niin keskeistä ammatillisessa osaamisessa, ettei sen erottaminen pelkästään omaksi osakseen opetussuunnitelmassa ole mahdollista. Yhdeksi punaiseksi langaksi opetuksessa voisi kohota eettisen osaamisen rakentuminen. Etiikan opetus voisi erillisten etiikkakurssien lisäksi kietoutua myös harjoitteluihin, harjoittelukokemusten purkutilaisuuksiin ja oppimistehtäviin. Silloin se syventäisi eettistä osaamista: konkretisoisi sitä erilaisissa konteksteissa ja moninaisissa käytännön tilanteissa.

Reflektio kehittää eettistä ymmärrystä

Käytännössä etiikka tulee näkyviin erityisesti kohdattaessa eettisiä ristiriitoja asiakas- tai potilastyössä. Ammattietiikka on usein sidoksissa tapahtumahetkeen sekä tapahtumasta tehtyyn tulkintaan. Siihen sekä tilanteen arviointiin ja tilannekohtaiseen päätöksentekoon tulee olla hyvät perusteet. Ne löytyvät oman alan lainsäädännöstä ja asiakkaan tai potilaan oikeuksista. Koulutuksen tavoitteena tulee olla opiskelijoiden perehdyttäminen näihin reunaehtoihin, joita tulisi peilata harjoittelujaksoilla vallitseviin käytäntöihin.

Opiskelijan tietoisuus omista arvoistaan auttaa eettisen pohdinnan kehittymistä. Harjoittelujaksoilla opiskelijan tulisi tiedostaa työyhteisön missio ja arvot. Se auttaa häntä kohtaamaan työssä eettisesti haasteellisia tilanteita ja käsittelemään niitä laajemmassa kehyksessä.

AMK on eettinen toimintaympäristö

Sosiaali- ja terveystyön lähtökohtana pidetään sitä, että ammattilainen sitoutuu etiikan kulmakiviin: ihmisarvon, itsemääräämisoikeuden, oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvoisuuden kunnioittamiseen. Nämä arvot ovat ns. avoimia arvoja. Ne ovat pysyviä päämääriä, ihanteita ja prioriteetteja, joista vallitsee suuri yksimielisyys.

Malkavaara ym. (2019) pohtivat, että oppilaitoksen toiminnan tulisi perustua ja toteutua niille arvoille, joita opiskelijan toivotaan tulevassa ammatissaan kunnioittavan. Arvoja opitaan vuorovaikutuksessa yhteisön jäsenten kanssa.

Ammatillisen etiikan yleisten arvojen lisäksi tässä ajassa korostuu ns. huolenpitoetiikka. Siinä korostuu huolenpidon käytännöllinen luonne, joka on ennen kaikkea toimintaa toisen ihmisen hyvinvoinnin edistämiseksi. Huolenpidon etiikalle on tunnusomaista myös emotionaalinen sensitiivisyys, tilanteen arviointi ja välitön vastaaminen toisen ihmisen tarpeisiin eettisten normien ja periaatteiden pohdinnan sijaan.

Myös oppilaitoksissa tämä on nähtävissä: osalla opiskelijoista on ongelmia omasta hyvinvoinnistaan huolehtimisessa. Ohjaaminen opiskelijaterveydenhuollon palveluihin on yksi toimintamalli mutta se ei aina tuota tulosta vaan tarvetta olisi välittömään empaattiseen kohtaamiseen.

-

Missio, eettinen perusta ja arvot ohjaavat palveluiden toteutumista

Sote-uudistus näyttäytyy massiivisena alueellisena järjestelytyönä. Toimeenpano-organisaatiot rakentuvat, aluejako täsmentyy, toimitiloista päätetään ja henkilöstöä siirtyy organisaatioiden välillä. Myös sote-palveluiden valvonta ja informaatio-ohjaus toivottavasti tehostuvat hyvinvointialue-järjestelmässä, kun Valviran ja Avin valvonta ja ohjausresurssit saadaan tehokkaammin käyttöön.

Kuva: Pixabay

Työ on välttämätöntä mutta sen rinnalla on hyvä myös tarkastella palveluiden missiota, palveluiden eettistä perustaa ja arvopohjaa. Näiden pitäisi ohjata palvelun toteutumista sen eri vaiheissa. Näitä asioita varmasti mietitäänkin alueellisissa toimeenpano-organisaatioissa, mutta sama arvoharjoitus on syytä tehdä myös toimintayksiköiden tasolla. Siten selkiytetään omaa roolia palveluverkostossa ja lisätään työyhteisön eettistä osaamista. Myös oppilaitokset voivat osallistua prosessiin. Tavoite on turvata opiskelijoille hyvät harjoittelupaikat ja eettisesti korkeatasoinen ohjaus.

Eettinen toiminta edellyttää arvojohtamista

Eettistä osaamista ja eettistä toimintaa voidaan vahvistaa arvojohtamisella, jossa esihenkilön johdolla yhdessä määritellään työtä ohjaavat arvot ja niiden sisältö. Tunnistettuja arvoja voidaan käyttää päätöksenteon apuna. Arvojen sisällöllinen kuvaus auttaa työyhteisön jäsentä toimimaan yhteisesti hyväksytyllä tavalla.

Työyhteisön kulttuuria voidaan kehittää sellaiseksi, että työssä kohdattavista eettisesti haasteellisista kysymyksistä voidaan keskustella yhdessä. Tämä lisää avoimuutta ja työyhteisön psykologista turvallisuutta, mikä on tärkeää kaikille työyhteisöille. On siis turvallista ja sallittua tuoda esille ajatuksia ja pohdintoja, jotka herättävät mahdollisesti toisissa erilaisia mielipiteitä.

Eettisen toimintakulttuurin vahvistaminen tapahtuu parhaiten esihenkilön johdolla pitkäaikaisena ja päämäärätietoisena prosessina, jossa omaa toimintaympäristöä, omaa työtä

ja työyhteisöä tarkastellaan yhdessä. Tämä koskee sekä oppilaitoksia että sosiaali- ja terveysalan työyhteisöjä.

Lähteet

Aadland, E. 1993. Sosiaali- ja terveydenhuoltoalan etiikka. Helsinki: Otava.

Eklöf, N., Virkki, S. 2019. Eettisen osaamisen kehittyminen sairaanhoitajakoulutuksen aikana – näkökulmana opetussuunnitelma. Teoksessa: Katri Ryttyläinen-Korhonen (toim.) Etiikka ammattilaisen ohjenuorana – Käytäntöjä, kokeiluja ja kokemuksia sosiaali- ja terveysalan koulutuksesta. XAMK kehittää 87. Mikkeli: Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu.

Heiskanen, E & Salo, J. 2007. Eettinen johtaminen tie kestävään menestykseen. Helsinki: Karisto.

Juujärvi, S., Myyry, L. & Pessa, K. 2007. Eettinen herkkyyden ammatillisessa toiminnassa. Helsinki: Tammi.

Kunttu, K., Komulainen, A., Kosola, S., Seilo, N., Väyrynen, T. (toim.) 2021. Opiskelijaterveys. 2., uudistettu painos. Helsinki: Duodecim.

Malkavaara, M., Vesterinen, O. & Aholainen, N. 2019. Arvot ja etiikka hyvinvointialojen koulutuksessa. Diak, Dialogi, puheenvuorot. <https://dialogi.diak.fi/2019/03/11/arvot-ja-etiikka-hyvinvointialojen-koulutuksessa/>

Raatikainen, E., Rahikka, A., Saarnio, T & Vepsä, P. 2020. Ammattina sosionomi. Helsinki: Sanoma Pro.

Raitakari, S & Juhila, K. 2011. Moraalinen järjestys ja aikuisuuden odotukset ammatillisessa vuorovaikutuksessa: esimerkkinä mielenterveyskuntoutus. Teoksessa A. Pehkonen & M. Väänänen-Fomin (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-kustannus.

Rinne, N. 2021. Rohkea organisaatio: Turvallinen työyhteisö menestyy. Helsinki: Alma Talent.

Sinkkonen, M., Kauppila, T. Laulainen, S. 2011. Hyvä, paha johtaja – Sosiaalityön eettinen johtaminen. Teoksessa A. Pehkonen & M. Väänänen-Fomin (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka, 93–114. Jyväskylä: PS-kustannus.